

“varuh meje prihaja iz mlade,
demokratične države, ki premore
samokritiko”

pogovor z majo weiss

Maja Weiss

Ko smo se nekateri Ekranovci po prvem ogledu tvojega filma pogovarjali, smo se strinjali, da gre za dober film, skoraj enako enotnega mnenja pa smo bili, da širšemu občinstvu po vsej verjetnosti ne bo všeč. Kot žanrski film, avanturistično-fantazijska grozljivka s primesmi lezbičnega in obsodbo nacionalizma... Se ti zdi, da ga bodo Slovenci vzeli za svojega? Gre za netipičen slovenski film, ki si po svoje veliko upa.

Film šele prihaja v kinematografe in videli bomo, kako bo šel. Stave so različne: prikazovalec napoveduje pet tisoč gledalcev, distributer petnajst, moja sestra (producentka Ida Weiss, op.p.) petindvajset. Eni ga vidijo kot komercialen film, tudi jaz, zato me tvoje mišljenje malo preseneča. Mesec maj za start

slovenskega filma ni ravno najbolj primeren, a videli bomo, kako se bo obnesel Kolosej. Kar te tiče žanra, je stvar takšna: od začetka sem govorila, da gre za avanturistični psihološki triler, v osnovi pa za avtorski film s svojo poetiko; tako sem film definirala od samega začetka. Stvar *Varuha meje* kot metafore je zame od nekdaj delovala na ta način: pričneš z nastavkom žanra, nakar odpluješ po svoje. Stvari se iz neke normalnosti pričnejo nagibati k suspensu; na hrvaški strani, v tisti sobi, smo priča nekakšni televizijski drami, potem zgodba kulminira v nadrealizmu buñuelovsko-lynchevskega sloga. Gre tudi za vprašanje forme in preseganja le-te, za potovanje znotraj filma, to je bilo mišljeno od samega začetka.

simon popek

Zato sem vesela berlinske nagrade "za inovacijo", ki je bila s strani komisije sprejeta natanko kot takšna. Veliko sem vtegala, film bi lahko bil čisti flop. Lahko bi nastala *Morana*. Zelo pomembna mi je bila reakcija tujih gledalcev, film zdaj vabijo na mnoge festivale, ki vsi govorijo o *Varuhu meje* kot komercialnem filmu. Le pri nas se, zanimivo, s teboj vred, pojavljajo določene bojazni o nekomercialnosti...

Ne govorim toliko o nekomercialnosti nasploh kot o nesprejemljivosti za slovenskega gledalca, ki pri domačem filmu tovrstne digresije pač še ni bil deležen. Slovensko občinstvo je vendarle zelo konzervativno, to ozkoglednost med drugim širi tudi prevladujoča in stupidna holivudska produkcija.

Sama vendarle mislim drugače. V Metliki, ki resda ni merodajna, saj sem sama od tam, ljudje so prišli gledat Belo krajino, je film čez vikend videlo tisoč dvesto ljudi. In v osnovi nihče ni šel ven. Film pa je resda razburkal tamkajšnje gledalce, od navdušenja do groze.

Kako so tuji v Berlinu generalno sprejeli film; njim je vsa ikonografije in simbolika Bele krajine, slovensko-hrvaških odnosov ipd. verjetno povsem tuja.

Večina ljudi – vključno z uredniki z ZDFa, ARTEja in ostalih televizijskih hiš – je rekla, da je med mnogimi izdelki končno na ogled spet en pravi film, ki ima kinematografski jezik, ki govori skozi glasbo, podobo, atmosfero. Druga stvar je, da *Varuha meje* sedaj vabijo tako na t.i. normalne festivale kot na tiste gej in lezbičnega tipa, kar je mene popolnoma presenetilo. Samo v ZDA so ga povabili na približno deset gej in lezbičnih festivalov. Sigurno se bom udeležila tistega v San Franciscu, ki je najstarejši, saj me zares zanima, kako ga vidijo oni. Potem je tu tema nacionalizma, ob kateri lahko povem anekdoto. Novinarica iz Južne Amerike mi je rekla, da film odraža nacionalistično situacijo po celem svetu, da bi ga zlahka postavila v njeno državo. Stvar bi bila ista. Univerzalnost filma – ali ga bodo vsi lahko dojeli isto ali ne – je bila zame najbolj pomembna pri sodelovanju s scenaristom Brockom Normanom Brockom. Zaradi osnove nacionalnega, slovenskega prostora, sem ga verjetno vsaj stokrat vprašala, ali misli, da bo zgodba funkcionirala tudi na Irskem ali na Danskem, in rekel je, da bo.

Če se lotiva scenarija, hkrati pa ostaneva pri homoerotičnih konotacijah: je bila slednja tako močno prisotna od samega začetka ali je prišla kasneje? V smislu svobodne spolnosti je *Varuh meje* verjetno najbolj ekspliciten slovenski film doslej, ali pa vsaj od Hladnikovih filmov dalje. Film je po svoje potovanje oziroma iskanje spolne identitete; imamo rahlo vulgarni deklini, Žano (Pia Zemljič) in Aljo (Tanja Potočnik), in "čisto" Simono (Iva Krajnc), ki išče princa na belem konju. Osnova je bila zgodba Zorana Hočevarja...

Tako, in vsi nastavki so bili že notri. Je pa res, da so ti nastavki iz moje, ženske perspektive, na samem snemanju še bolj udarili ven. Veliko je bilo smeha, včasih smo si celo rekli, da gre stvar morda malce predaleč... V bistvu smo malce "plavali", stvarem smo občasno pustili, da gredo po svoje, kar je dostikrat moj način dela, v tem primeru pa mu je botrovalo tudi dejstvo, da nismo imeli dovolj vaj pred snemanjem. Tema seksualnosti je ena velikih tem *Varuha meje*, ki je že v osnovi obstajala, na snemanju sem jo z veseljem nadgrajevala z vizualnimi sredstvi. Tista lezbična scena je denimo nastala povsem po naključju; deževalo je, sama pa nisem hotela, da nam propade snemalni dan,

zato smo posneli tisto poljubljanje in objemanje v šotoru. Prizor na stranišču je nastal iz podobne "nuje" ne izgubiti snemalnega dne. Seveda gre, kakor praviš, za iskanje seksualne identitete. Te punce sem izbrala na avdiciji med stotimi, predvsem lik Simone pa se je med snemanjem občutno razširil, k čemer je botrovala magična privlačnost med Simono in kamero. Z njo se je dogajalo nekaj posebnega, kar dodatno smo snemali njene velike plane, kar je pri ostalih dveh sprožalo rahlo ljubosumje (smeh)...

Iva Krajnc je dejansko najlepša, najbolj magično posneta...

Ker je pač najbolj romantična, njena predstava o ljubezni je takšna, kakršno ima večina ljudi, vsaj na začetku: iskanje princa (princeze pri moških) oziroma popolnosti in idealiziranje ljubezni. Simona deluje kot romantična in naivna duša, hkrati pa je še kako realna... Sicer pa vsi poznamo to utopistično fazo ljubezni. Na drugi strani je Žana, njen kontrapunkt, nekakšen lik upornice z določenim izkušnjami, ki na ta odnos moški-ženska gleda z veliko mero cinizma. Vmes je razdvojena Alja; je edina, ki ima fanta in je vsaj približno situirana, čeprav vseskozi dvomi vase. *Varuha meje* sem vedno videla kot visoko estetiziran film, ki se dogaja v prečudoviti naravi prečudovite mladosti in lepote deklet, kot film, ki v kontrapunktu tej lepoti govori o nevrozah.

Ena redkih nepotrebnih stvari v filmu se mi je zdela vizualizacija spolnih fantazij, denimo faličnih simbolov, ki po moje izpadejo malce ... hecno.

Ne pozabimo, da govorimo o *Varuhu meje*, ki govori o mejah, ki mora provocirati in deliti mnenje. V filmu v bistvu ne vemo, ali gre za sanje ali za resničnost, in ko Simona zagleda recimo senco falusa na šotoru, bi šlo lahko za sanje znotraj sanj. Te stvari so preprosto morale biti posnete, in lahko rečem, da jih je bilo zabavno snemati.

Varuh meje je zanimiv tudi zaradi številnih možnosti interpretacije; lahko ga gledamo kot seksualni *statement*, fantazijsko bajko, grozljivko, hkrati pa je zelo aktualna kritika "trendov" v sodobni družbi, od nacionalizma oziroma lokal patriotizma, do malomeščanstva, homofobije, ksenofobije itd. Vse skupaj je prepričljiv mozaik vsega naštetega. Nekateri so rekli, da je to preveč.

Ne strinjam se z njimi. Vsi pa vemo, da je od t.i. kaotične prenasičenosti še nedolgo tega trpel prav slovenski film. Zdelo se je, da mladi režiserji tako dolgo čakajo na svoj prvenec (ali naslednji film), da hočejo potem vse ideje, ki so se v teh letih nakopičile, vreči na film naenkrat, rezultat pa so bili mišmaš filmi, ki v principu niso govorili o ničemer. *Varuh meje* se mi zdi kot film o Sloveniji danes, leta 2002. Misliš, da ga bodo gledalci dojeli kot takšnega?

Upam. Meni je v principu vseeno, kako ljudje film dojemajo, sploh *Varuha meje*, ki ima res številne možnosti interpretacije, se pa strinjam, da so teme, ki jih film obravnava, zelo aktualne, tako znotraj časa kot prostora; še posebej znotraj prostora, saj mislim, da je Slovenija še vedno dokaj netolerantna do denimo homoseksualnosti, ter nestrpna do tujcev, pa čeprav se radi razglašamo za "male, prijazne in dobre". Povedala bom še eno zgodbo: intervjuvala me je novinarka iz francoskega Positifa, zgroženo mi je zaupala naslednje: "Groza me je nacionalizmov, ki pribhajajo od vas, iz Vzhodne Evrope; če bo šlo tako naprej, nas boste kmalu vsi nadvladali." Ženska ni bila zmožna

prepoznati univerzalnosti sporočila, kot da tega pri njih ni!

Francozi imajo svojega Le Pena pred pragom, mar ne?
Odgovorila sem ji, da strahu pred Slovenci ni, ker nas je samo dva milijona, ter jo vprašala, če pri njih nimajo nobenih sledi nacionalizma, nakar me je le debelo gledala. Lahko rečem le, da *Varuh meje* prihaja iz neke mlade, demokratične države, ki premore samokritiko, kar mu absolutno štejem v dobro, nekateri pa te samokritike enostavno niso mogli dojeti, govorili so, češ, kako lahko prikazujem tako črnogledno sliko. Lahko jim odgovorim le, naj se malce ozrejo *okrog* sebe in *v* sebe.

Pričakuješ konkretne reakcije iz domačih političnih logov?
Pojma nimam.

V času brezglavega divjanja v NATO in EU bi marsikdo lahko napadel Majo Weiss, ki da tako grdo predstavlja lepo Slovenijo.

Lars von Trier je, mislim da v *Evropi*, tudi govoril o danskih prascih, kajne? Startaš iz svoje osnove, od tam, kjer živiš, tam se ustvarja dialog ...

Lahko rečeva, da je *Varuh meje* ciničen do slovenske realnosti?

Brez dvoma, obstajajo številni filmi, ki na podoben način spregovorijo o nacionalnih problematikah, čeprav bi sama rekla, da je *Varuh meje* kritičen ...

Kritičen kot še noben slovenski film doslej?

Mislím, da bi bili Slovenci lahko ponosni, da so končno dobili tak film (smeh).

Jonas kot kandidat za župana seveda ne nastopa toliko kot "varuh meje" v fizičnem, geografskem smislu, kot v tistem moralnem. Je skrbnik moralne čistosti in neoporečnosti, neke vrste metafora, nikakor pa ne carinik...

Seveda, je nek fizis, ker ga pač rabiš za dojemanje zgodbe, pa tudi konkretni lokalni politik, ki ima to dvojnost, ki se mi zdi super; prihaja iz mesta, centra, na podeželje, kjer potem manipulira z ljudmi. Enega lepših komplimentov mi je izrekel gledalec po projekciji v Berlinu; pohvalil je predvsem karakterizacijo ljudi na veselici, lokalnih slehernikov, ki ne da so neumni, ampak po svoje tragični, so kot amiši v Weirovi *Priči*. Ti ljudje imajo neke tradicionalne vrednote, v osnovi pa vendarle imajo dostojanstvo. Tako je bila tudi zgrajena pričujoča sekvenca, ta statičnost, ko poslušáš vse te ljudi in čutiš distanco do vsega. Sprašuješ se, ali res verjamejo vsemu, kar jim politik govori ali ne?

Bi posnela *Varuha meje*, če bi v zgodbi nastopali trije moški? Ali drugače, te je Zoran Hočevár poklical, ker si sama ženska?

Oba sva Belokranjca, sama sem šla s prijateljicami po Kolpi s kanuji pred dolgimi leti. Zoran prav tako dobro pozna tisto okolje, poleg tega so v filmu tudi nekateri detajli iz mojih lastnih izkušenj, denimo tisti posesivni frajerji in strah pred posilstvom. Vse to se je meni – naši ekspediciji – v resnici zgodilo, vključno z verbalnimi vulgariizmi, čez katere se sedaj najbolj pritožujejo. Ampak tako to je, gre za določen način komunikacije, ki ga ljudje uporabljajo. Ko ljudje gledajo ameriške filme in poslušajo vse tisto preklinjanje, jih to ne moti, saj ni predstavljeno v domačem jeziku. Še eno: vse te fobije, ženske strahove,

ki sem jih v filmu vizualizirala bodisi s faličnimi simboli bodisi grozljivimi intervencijami, vse te strahove so kot povsem upravičene in zelo prepričljive potrdile mnoge gledalke, čeprav sem jih vstavljala zgolj po lastni percepciji in izkušnjah. Ampak novo zgodbo o treh moških v kanuju, da o psu niti ne govorimo, bi z veseljem in užitekó posnela.

Več kot deset let si skoraj izključno snemala dokumentarne filme. Kako si doživljala ta preskok v povsem estetizirano, fantazijsko bajko?

Pri *Varuhu meje* je sodelovala skoraj ista ekipa kot pri *Adrianu*. Stvar je pač taka, da prilagodiš formo vsebini; v dokumentarnem filmu me zanimajo grde, grobe stvari, s katerimi ni moč manipulirati, zato sem bila vesela fikcije, insceniranja, visoke estetizacije. Cirkus produkcije igranega filma me, to moram priznati, dela absolutno srečno, še posebej tehnične zmožnosti, predvsem osvetljevanje. Podobno kot *Adrian* tudi *Varuh meje* bazira na dodatni svetlobi; vse je dosvetljevano, teh luči je bilo do dvanajst kilovatov, zaradi tega je bilo nekatere stvari na reki tudi težko in naporno posneti. To so stvari, ki me pri igranem filmu veselijo, stvari, ki jih pri produkciji dokumentarca niti ne potrebuješ. Pa seveda delo z igralci!

Vprašal sem te zaradi primerjave s sodobnem francoskim filmom, kjer režiserji, ki so prej snemali dokumentarce – npr. Laurent Cantet, pa brata Dardenne, ki sta resda Belgijca – ostajajo na nivoju preproste vizualne izpovedi. Pri tebi je ta prestop skorajda ekscesen...

Sama sem enostavno čutila potrebo po spremembi. Dokumentarni film je zame vendarle na nek način trpljenje, tudi zaradi tematik, ki sem se jih lotevala.

Si zadovoljna z igralci, še posebej z Jonasom?

Zelo. Ljudje so mi pravili, da se Jonas ne bo obnesel, ker da ga je preveč zaznamovala televizijska slava, *Milijonar*, ipd. Vzela sem ga ravno zaradi kviza, saj sta mi zelo všeč način njegovega sprenevedanja in mimike v tem šovu. Bila sva sošolca, zato sem šla do njega povsem neobremenjeno, in tudi sam je takoj razumel moje argumente. Na nek način naju je bilo oba strah, rekla pa sem mu tudi, da hočem, da bo film narejen tako, da ga bodo hoteli ljudje gledati tudi zunaj, izven Slovenije. Delo s puncami, z Ivo, Pio in Tanjo, oblikovanje Simone, Žane in Alje, na katerem film tako rekoč stoji, pa je bila svojevrstna pustolovščina, ki je temeljila na brezpogojnem zaupanju.

Se sedaj vračáš k dokumentarcem ali boš ostala pri fikciji?

Poleti naj bi snemala kratek igrani film, po svojem scenariju, naslov je *Božja kazen*. Še letos naj bi za TV Slovenija sledil dokumentarec *Kam je izginil delavski razred*, na Skladu pa imam prijavljen projekt z naslovom *Zaščitena vrsta*. Tema je genetika, gre za realistično znanstveno fantastiko, znova za visoko estetiziran film, ki naj bi izgledal – morda se sliši malce pretenciozno – kot križanec med *Metropolisom* in nemškím *heimat* filmom. Produkcijsko zahtevna in draga zadeva.

Hvala za pogovor.

Hvala tudi tebi. •